

УДК 657.446

Панічук О.В., аспірант
Науковий керівник: Мороз Ю.Ю., професор кафедри
національної безпеки, публічного управління
та адміністрування, д.е.н., професор
Державний університет «Житомирська політехніка»

Облікове забезпечення управління дебіторською заборгованістю в процесі оцінювання кредитоспроможності

Регулювання формування і відображення в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності дебіторської заборгованості здійснюється за єдиним національним стандартом [1] та сукупністю міжнародних стандартів у складі МСБО та МСФЗ [2-6].

За національним стандартом дебіторська заборгованість визнається платіжним активом для погашення платіжних зобов'язань з кредиторської заборгованості, якщо існує ймовірність отримання майбутніх економічних вигід, а її сума може бути достовірно визначена. Особи які створюють дебіторську заборгованість є дебіторами суб'єкта господарювання як такі що внаслідок минулих подій заборгували йому певні суми грошових коштів, їх еквівалентів, або інших активів [1]. За визначенням ПККУ поняття «дебітор» – це особа, у якої внаслідок минулих подій утворилася заборгованість перед іншою особою у формі певної суми коштів, їх еквіваленту або інших активів [7].

У МСБО і МСФЗ відсутнє єдине конкретне визначення поняття дебіторської заборгованості. Дебіторська заборгованість це право що має потенціал створення економічних вигід у багатьох формах права [11]:

- одержання грошових коштів;
- одержання товарів або послуг;
- обміну економічними ресурсами з іншою стороною на сприятливих умовах;
- одержання вигоди від обов'язку іншої сторони передати економічний ресурс у разі певної майбутньої події, настання якої пов'язане з невизначеністю.

Суб'єкти господарювання в процесі діяльності здійснюють які відстрочку платежів при постачанні товарів, робіт і послуг та і передоплату при придбанні ресурсів у результаті чого з'являється дебіторська заборгованість.

При цьому, активи, які інвестовані у бізнес та перетворилися у дебіторську заборгованість фактично не беруть будь-якої участі в господарській діяльності, а лише існують за балансом суб'єкта господарювання створюючи ризики їх повернення та використання для оплати зобов'язань.

Таким чином, дебіторська заборгованість значною мірою впливає на кредитоспроможність суб'єктів господарювання та рівень самодостатнього їх розвитку. Наразі, для вітчизняного бізнесу проблема управління дебіторською заборгованістю в контексті забезпечення його економічної безпеки стоїть надто гостро [8; 9; 10].

За даними Державної служби статистики України величина дебіторської заборгованості у вітчизняному бізнесі постійно зростає.

Зростання величини дебіторської заборгованості може бути пов'язане із зміною окремих факторів господарської діяльності в сфері відносин з придбання і постачання ресурсів. До позитивних факторів можна віднести підвищення суми дебіторської заборгованості внаслідок зростання обсягів відносин з покупцями і продавцями та необхідності збільшення споживачів об'єктів діяльності бізнесу за рахунок зростання до їх довіри. Негативний стан управління дебіторською заборгованістю визнається за умови зростання її рівня на 1 грн господарських операцій пов'язаних з процесами постачання і придбання.

Управління дебіторською заборгованістю передбачає собою процес що включає систему заходів забезпечення достовірності її показників, формування інформаційних ресурсів у бухгалтерському обліку, визнання класифікаційних характеристик, визначення нормативної величини інвестування бізнесу у борги та відображення у фінансовій звітності.

В основі управління дебіторською заборгованістю, насамперед, лежить процес забезпечення дотримання фактичної її величини – нормативним обсягам.

Розрахунок нормативної величини інвестицій суб'єкта господарювання в дебіторську заборгованість здійснюється за формулою:

$$\text{НВД} = \text{ДЗМ} : \text{ДПМ} \times \text{ДПЗ} \times \text{КІД}$$

де НВД – нормативна величина дебіторської заборгованості у звітному періоді; ДЗМ – середня величина дебіторської заборгованості у минулому періоді; ДПМ – дохід від постачання в минулому періоді; ДПЗ – дохід від постачання в звітному періоді; КІД – коефіцієнт інвестування в дебіторську заборгованість, що моделюється суб'єктом господарювання виходячи з тривалості надходження доходів від дебіторів на рівні менше 1,0.

До інформаційних інструментів бухгалтерському обліку для здійснення управління дебіторської заборгованості належать його елементи: документування та інвентаризація, оцінка і калькуляція, рахунки і подвійний запис, баланс і звітність.

Первинні документи забезпечують фіксацію господарських операцій пов'язаних з постачання і початкової стадії облікового процесу формування дебіторської заборгованості виходячи з доходу, який має одержати бізнес

Секція 3. Проблеми теорії та практики бухгалтерського обліку, контролю і аналізу

від покупців. Водночас, частина доходу, який формує дебіторську заборгованість на основі податкової накладної перетворюється у платників ПДВ у податкове зобов'язання.

Інвентаризація використовується для контролю за формуванням дебіторської заборгованості та підтвердження достовірності облікових даних щодо дебіторів.

Оцінка є обов'язковою умовою визнання величини дебіторської заборгованості на основі вираження господарських операцій пов'язаних з постачанням в грошовому вимірнику та розрахунку резерву сумнівних боргів. Таке відображення зобов'язань дебіторів попередньо потребує здійснення калькуляції об'єктів постачання, що дозволяє оцінювати ефективність відносин суб'єкта господарювання з покупцями.

Узагальнення інформації про дебіторську заборгованість відбувається на бухгалтерських рахунках-скранах в аналітичному розрізі за відповідними субрахунками та в цілому по суб'єкту господарювання.

Інформація про дебіторську заборгованість формується в системі бухгалтерських рахунків щодо поточних боргів у складі короткострокових векселів одержаних, поточних фінансових інвестицій, розрахунків з покупцями та замовниками, розрахунків з різними дебіторами та резерву сумнівних боргів і довгострокових боргів.

За допомогою такого розмежування дебіторської заборгованості можна з'ясувати причини її виникнення та існування, структуру і якість.

Для відображення боргів дебіторів використовується подвійний запис, який полягає в реєстрації рівновеликих сум зобов'язань покупців і доходів суб'єктів постачання щодо товарних активів, робіт і послуг.

Підсумкові дані про стан дебіторської заборгованості відображається в балансі за її чистою реалізаційною вартістю та у примітках до фінансової звітності в розрізі довгострокових та поточних боргів та за строками їх погашення.

Баланс (Звіт про фінансовий стан) дозволяє одержувати інформацію про дебіторську заборгованість за продукцію, товари, роботи і послуги, за розрахунками за виданими авансами, з бюджетом, з податком на прибуток, інших боргів щодо поточних фінансових інвестицій та довгострокових боргів.

Отже, система інформації яка формується в бухгалтерському обліку його елементами є запорукою прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо дебіторської заборгованості в аспекті уникнення ризиків її неповернення та втрати доходів і прибутку.

Список використаних джерел

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 "Дебіторська заборгованість". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text>
2. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансової звітності». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_013#Text
3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 32 «Фінансові інструменти: подання». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_029#Text
4. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_015#n474
5. Міжнародний стандарт фінансової звітності 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_007#Text
6. Міжнародний стандарт фінансової звітності 9 «Фінансові інструменти». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_016#Text
7. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
8. Грицай О., Станасюк Н. Управління дебіторською заборгованістю підприємства в контексті її обліково-аналітичного забезпечення. *Економіка і держава*. 2018. № 15. С. 825–832.
9. Собчишин В. М., Драчук С. О., Джангіров О. Г., Домбровський А. Ю.. Управління дебіторською заборгованістю підприємства з метою уникнення кризи неплатежів. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2020_11_34.
10. Управління дебіторською заборгованістю у сільськогосподарських підприємствах: фінансово-обліковий аспект: монографія / А. С. Даниленко, О. М. Варченко, І. В. Свиноус, Ю. С. Гринчук та ін.; за ред. О. М. Варченко. Біла Церква: БНАУ, 2019. - 288 с.
11. Концептуальна основа фінансової звітності. URL: https://mof.gov.ua/uk/translation_of_international_financial_reporting_standards_2022_updated-576